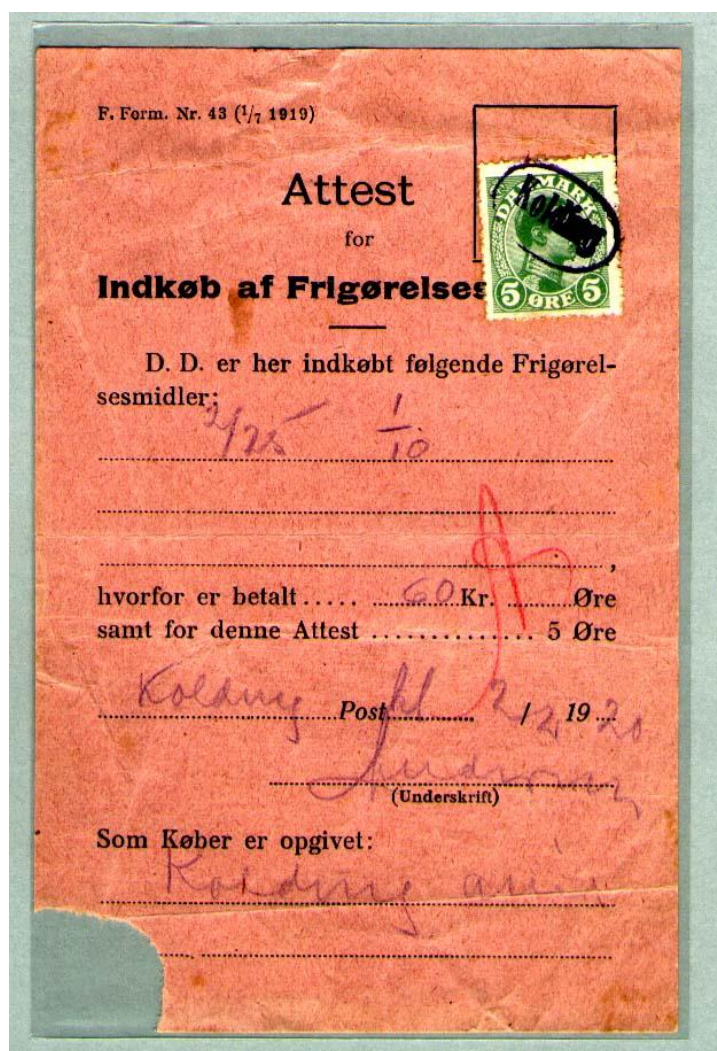

Het Deense "GEBYR" Gebeuren

door H.P. Burgman

Veel landen hebben, behalve de 'gewone' frankeerzegels, andersoortige zegels uitgegeven. Deze zegels dienden, al dan niet in het postale verkeer, een andere zaak. Zo kennen we onder andere de dienst-, port-, pakket-, maar ook de luchtpostzegels. Sommige van deze zegels waren specifiek toegesneden op bepaalde behoeftes en/of omstandigheden in een bepaald land, Nederland had bijvoorbeeld de 'Armenwetzegels'. Dezen worden normaliter door de gangbare catalogi achterin geplaatst. Ook de album makers volgen deze gewoonte. Veel verzamelaars kennen deze zegels niet of nauwelijks. Hierdoor worden deze zegels vaak niet voor vol aangezien. Jammer!! Veel van deze ondergewaardeerde zegels hebben een interessant filatelistisch c.q. posthistorisch verhaal te vertellen. Bij Denemarken vinden we bijvoorbeeld de 'GEBYR' zegels.

Afbeelding 1. Een "Attest" met als betalingsbewijs een gewone post- c.q. frankeerzegel, datum 2-2-1920.

Er blijken zelfs nog al wat verzamelaars van Deense zegels te zijn die niet weten waar de "Gebyr"-zegels voor dienden, hoe of wat dit gebyr-gebeuren nu eigenlijk werkte en wat het inhield. We hebben het over 'werkte', want het gebruik van gebyr-zegels werd alweer in 1962 afgeschaft.

Als we het Deense woord gebyr opzoeken in het woordenboek dan vinden we als vertaling: heffing of kosten. In de door mij geraadpleegde Engelse literatuur spreekt men over "Late-Fee stamps". Het Engelse woord fee wordt onder andere vertaald als honorarium, loon of salaris. Het simpelste zou zijn om het woord toeslag te gebruiken maar om misverstanden te voorkomen met de bekende charitatieve toeslagzegels ben ik er persoonlijk voor om ze dienst-bijslagzegels te noemen. Echter het meest geëigende en terechte woord is denk ik leges. Goed, wat hield deze leges in en waar moest het voor berekend en betaald worden?

Laten we beginnen met wat de FACIT-catalogus, losjes vertaald, hierover schrijft. " 'Loon' betaald voor speciale service, in gebruik gedurende 1923 - 1962. Voor 1923 moest dit 'loon' contant betaald worden of verrekend worden door middel van gewone zegels." Ook staat er nog de volgende opmerking bij. "Prijzen voor covers gelden ook voor af/uitsnijdsels van adreskaarten, bewijsstrookjes etc."

F. Form. Nr. 1.
(1/2 23).

Postbevis
(Udfyldes af Afsenderen.)
for

Brev Pakke Postanvisning

Beløb, angiven
Værdi; eller
Anbefalet. (Anb.) 107 Kr. 25 Ø. Postkrævning Kr. Ø.

(Skal Rubrikkerne ikke benyttes til Bølsangivelse m. v., overstreges Bølsrubrikkerne).

Til: Peder Madsen Bredby blis rum
(Modtagers Navn)

Sophalen Sdr. Felding
(Bestemmelsessted)

Fra: Skifteretten 137
Hoistede m. 7.
(Afsenderens Navn og Bopæl)

indleveret den 1925 - 1927

Udfyldes af Postvæsenet.

kg g; Franko 77 Øre.
(frankerede Forsendelser anføres »Ufr.«)

DANMARK
10 ØRE POSTFRIMERKE
den 19. MAI. 1927

(Indleveringspostsets Navn) HO d. 192

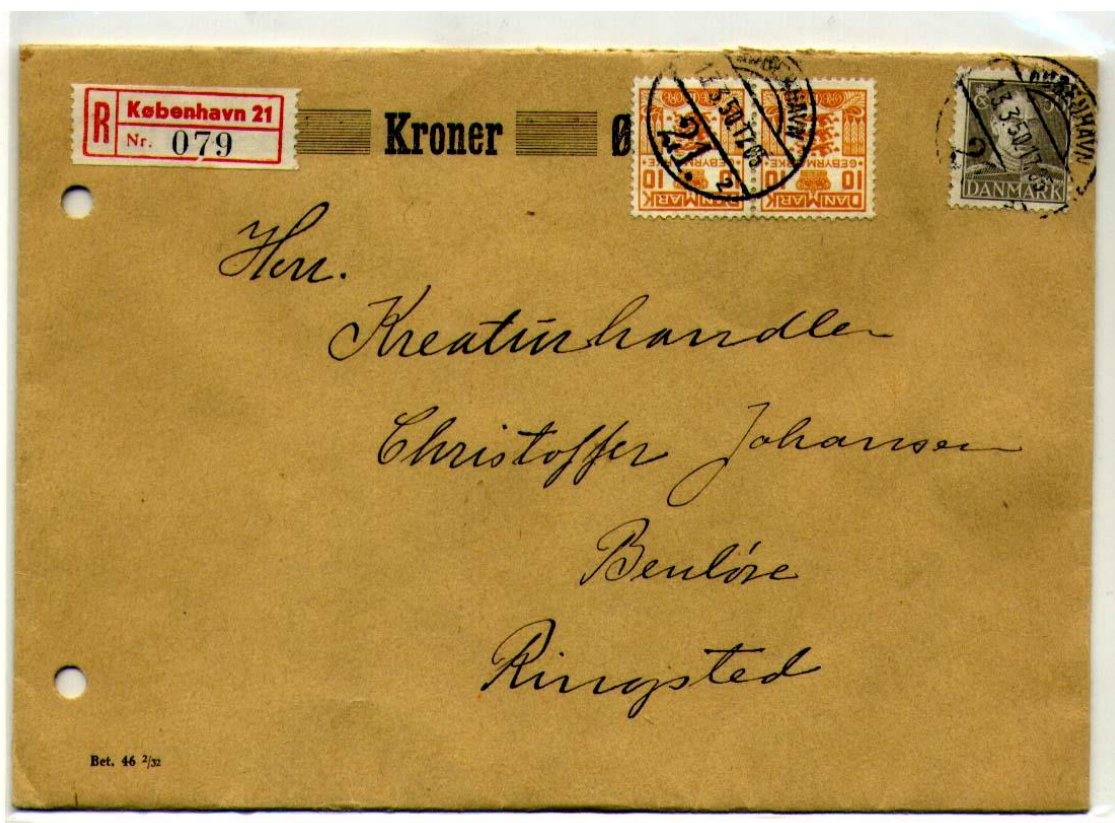
(Underskrift)
(Ved alm. Pakker er Anførelse af Mærke tilstrækkelig)

Se Bagsiden.

FSJ

Afbeelding 2. Een "Postbevis" met als betalingsbewijs een gewone postzegel, datum 19-5-1927.

Dat brengt ons niet zo ver. De AFA vermeldt het volgende, wederom losjes vertaald. "Tot aan 1923 moest er voor diverse postale diensten zoals het verzegelen van brieven, het invullen van formulieren, etc. contant betaald worden door het plaatsen van postzegels op het item. Vanaf april 1923 werden er speciale 'gebyrmærke' uitgegeven, die op het behandelde stuk geplaatst en ontwaard moesten worden".

Afbeelding 3. Een aangetekende brief, binnenlands verzonden van Kopenhagen (215) (13-3-50) naar Ringsted. Het stuk werd na sluitingstijd aangeboden, zie 17.05 in het stempel. Kopenhagen 21² was het "Hovedbanegårdens postkontor", het Centraal Station dus. Bij dit stempel stond 21 voor het kantoornummer en de ² voor loket twee.

In 1962 stopte de Deense Post met het gebruik van deze speciale zegels. In plaats daarvan werden de gewone zegels die op dat moment in roulatie waren, hiervoor gebruikt, al dan niet met een met de hand geplaatste opmerking dat het totaal aan geplakte zegels inclusief dit 'gebyr'-bedrag was. Er was geen laatste dag van gebruik vastgesteld. De postkantoren moesten hun voorraad gebyr-zegels opmaken voor dat ze gewone frankeer zegels gingen gebruiken.

In het boek 'The postage stamps of Denmark 1851-1951' van J. Schmidt-Andersen, wordt eigenlijk hetzelfde geschreven. Echter hier vinden we in de

tekst de toevoeging "....cancelled, often with a special handstamp." "*....ontwaard, meestal door middel van een speciaal handstempel.*" Ook vinden we het volgende stukje tekst: "Fee stamps are also used at certain postal offices as receipts for the special charges made for registered letters, etc., handed in outside the normal office hours. At some of the smaller postal offices ordinary stamps endorsed with the word GEBYR (Fee), either in manuscript or by means of a rubber stamp, have been used instead of the proper Fee Stamps."

"Dienstbijslagzegels werden op bepaalde postkantoren gebruikt als betaalbewijs - of reçu - voor de speciale diensten die verleend werden bij aangetekende stukken enzovoorts, die aangeleverd werden buiten de normale kantooruren. Op sommige van de kleinere postkantoren werden in plaats van de GEBYR-zegels gewone postzegels gebruikt die, voorzien werden van het woord GEBYR. Dit kon met de hand over het zegel geschreven worden of door middel van een rubberstempel."

Afbeelding 4. Enkele losse zegels en paartjes, alle gewone postzegels met het met de hand (pen of stempel) aangebrachte woord "GEBYR".

In het eerste deel van "Danske Breve" vinden we hetzelfde verhaal echter met de toevoeging dat er niet alleen ná sluitingstijd brieven aangeboden konden worden maar dat dit ook vóór de opening van het postkantoor mogelijk was. Ook dan moest er GEBYR betaald worden.

Alles samengevat moest er dus een bijslag betaald worden voor bepaalde handelingen die verricht moesten worden aan poststukken, meestal met extra diensten, of poststukken die buiten de normale openingstijden aangeboden werden. Dit gold dan voor het aanbieden van verzendingen met extra diensten.

Zoals aangetekende- en expressebrieven, waardebrieven, postwissels, pakketten en dergelijke.

Ook voor het verstrekken van kwitanties t.b.v. de boekhouding, bijvoorbeeld van ingekochte postwaarden, moest er een bijslag betaald worden. Bij het verstrekken van kwitanties moesten de zegels op de kwitantie of in een meegeleverd kwitantieboek(je) geplakt worden.

Bij het verzenden van pakketten werden de zegels op de "adressekort" geplakt. Als er een pakket op het postkantoor aangeboden werd en het was niet volgens de postwet verpakt en een postbeambte moest dit alsnog doen dan werd hiervoor gebyr berekend. Dit gold niet alleen voor het inpakken van pakketten maar ook voor het verstrekken van pak- en bindmiddelen zoals papier en touw.

Afbeelding 5. Twee briefstukjes met gewone postzegels. Op het bovenste stukje zit een zegel van 5 øre waarop het woord GEBYR met de hand is geschreven. Op het onderste stukje wordt het 5 øre zegel ook door een met de hand geschreven notitie ontwaard: "1920 Febr. 4" plus een paraaf?

"Gebyr" moest ook betaald worden als er extra handelingen door het loketpersoneel verricht moesten worden of als er door de post beschikbaar gestelde hulpmiddelen werden gebruikt. Bij het verzenden van contant geld moest er niet alleen voor het tellen van het te verzenden bedrag betaald worden maar ook voor het verzegelen van de brief en voor het gebruik van de zegel- of documentenlak moest er gebyr betaald worden. Als de postbeambte dit werkje verrichtte moest er voor deze dienst ook betaald worden. De hiervoor gebruikte

zegels, al dan niet provisorisch gefabriceerd, moesten op het te verzenden stuk geplakt worden en daarna gelijk met de normale frankeerzegels afgestempeld worden.

Afbeelding 6. Het eerste GEBYR zegel. Het overdrukte portzegel uit 1922.

Eerste dag van gebruik 21 maart 1923. Dit zegel is ontwaard met het brugstempel "VAAG", een plaatsje op de Føroyar. Ook daar waren deze zegels in gebruik!

Het eerste echte "Gebyr" zegel werd uitgegeven op 21-03-1923. Dit was een 10 øre portzegel overdrukt met 2x het woord Gebyr. Pas op 14 januari 1926 kwam het eerste als zodanig uitgegeven Gebyr zegel uit. Ook deze had een waarde van 10 øre.

In de periode hier aan voorafgaand werden gewone postzegels, voorzien van een handmatig aangebrachte bemerking, als Gebyr zegel gebruikt. Tot in 1962 werden de 'gebyrzegels' gebruikt. Nadien werden, wederom, gewone postzegels al dan niet voorzien van een stempel of een met pen of potlood geplaatste notitie, gebruikt als betalingsbewijs voor deze extra service. Ook werden er later wederom speciale stempels in gebruik genomen waarmee aangegeven werd dat deze extra kosten voldaan waren.

Gebyr 20 Øre indbefattet.

De tekst spreekt voor zich: "Bevat 20 Øre Gebyr". Deze stempels vinden we in diverse typen en met verschillende waarde aanduidingen. Later werden de stempels nog voorzien van nummers. Deze nummers verwezen naar het loket of de betreffende ambtenaar indien er op een postkantoor meerdere van deze stempels in gebruik waren.

Afbeelding 7. Een aangetekende Expresse brief verzonden van Kopenhagen (21⁴), 3-6-46, naar Halmstad, Zweden. Voor de aanname en inschrijving van dit stuk was 20 øre Gebyr verschuldigd.

Ik kan nog wel enige tarieven die toentertijd golden vermelden.

Na de in gebruik name van dit GEBYR gebeuren, ergens in 1919 tot en met 30-6-1920 was het tarief voor verleende diensten bij briefstukken, 10 øre. Vanaf 1-7-1920 werd het tarief verhoogd naar 20 øre. Dit tarief bleef lange tijd geldig. Doordat niet alle postkantoren, vooral de kleinere, deze zegels op voorraad hadden werden er van af 1930 al stempels gebruikt die aangaven dat het gebyr betaald was.

De tarieven voor het verstrekken van inkoop bewijzen van postwaarden en andere door de post verstrekte goederen bedroegen na 1-7-1920 10 øre en voor die tijd 5 øre.

Op 15-03-1962 werd het tarief verhoogd naar 50 øre. Zoals gezegd werden de nog voorradige zegel in de loop van 1962 opgebruikt en werden er gewone zegels geplakt en stempels in gebruik genomen.

De verhogingen volgden elkaar nu snel op: 15-6-1974, 100 øre; 1-11-1977, 150 øre; 2-01-1981, 180 øre; 17-5-1982, 300 øre. Halverwege 1992 was dit tarief al opgelopen tot 375 øre.

Afbeelding 8. Een aangetekende brief verzonden binnen Kopenhagen (21³), 12-9-84. Het binnenland tarief voor een brief tot 20 gram was op dat moment 270 øre. Het aantekenrecht bedroeg 1300 øre. Het 'Gebyr' bedroeg 300 øre. Totaal 1870 øre.

Gedurende de periode van de Gebyr-zegels werden er slechts 5 zegels uitgegeven. In 1923 een met het woord Gebyr overdrukte 10 øre portzegel. In 1926 een groen zegel van 10 øre en in 1930 nogmaals een bruin 10 øre zegel. Beiden waren gedrukt in staaldruk. In 1934 werden er in boekdruk nog eens een groene 5 øre en een oranje 10 øre zegel uitgebracht.

Afbeelding 9. De vier definitieve 'Gebyr' zegels.

Ondanks de grote aantallen (± 38 miljoen exemplaren) en de betrekkelijk lange periode van gebruik zijn deze zegels niet gemakkelijk op gehele poststukken te vinden.

=====
Noot: Onlangs vroeg iemand mij wat voor een functie deze zegels hadden bij het betalen van douanerechten. Ik moet eerlijk bekennen dat ondanks alle navragen en naspeuringen mijnerzijds niets hebben opgeleverd. Het gebruik van deze zegels voor douanedoeleinden is niet alleen bij mij onbekend maar ook bij diverse door mij geraadpleegde Deense 'experts'.

In de Yvert & Tellier catalogus staat weliswaar het volgende vermeld: "Il a été utilisé aussi pour les déclaration en douane". Maar ik vermoed dat de Yvert & Tellier catalogus ergens een noot uit een Deense of een andere catalogus verkeerd vertaald, of moet ik misschien zeggen verkeerd geïnterpreteerd heeft, en het woord "tax" gelezen heeft als belasting. Dit kan mede veroorzaakt zijn door het feit dat het postkantoor Kopenhagen 21 het postkantoor was dat gevestigd was, en nog steeds is, in het Centraal Station. In dit postkantoor was tevens het inklaringskantoor van de Deense douane gevestigd. Aan deze douanebalie kon men behalve het betalen van inklaringsrechten voor per trein binnengekomen goederen ook de bewuste postale diensten/handelingen (laten) verrichten.